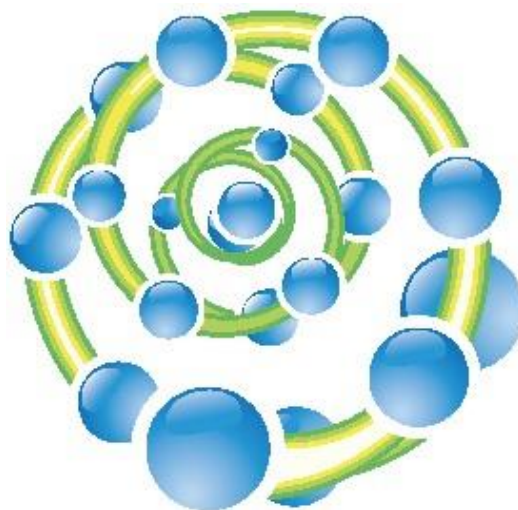

Korai iskolaelhagyás a magyarországi szakképzésben

Az írás a ReferNet, a CEDEFOP (Európai Szakképzés-fejlesztési Központ) információs és szakértői hálózata tagjai által készített, a korai iskolaelhagyás témáját feldolgozó tanulmány-sorozat részeként született.

A ReferNet program magyarországi koordinátora az Oktatásfejlesztési Observatory Központ, BCE.

Szakmai vezető: Dr. Köpeczi-Bócz Tamás, nemzeti ReferNet képviselő

A tanulmány szerzője: Mártonfi György

A tanulmány szakmai véleményezését a ReferNet konzorcium tagjai végezték:

Borbély-Pecze Tibor Bors (NMH), Dr. Köpeczi-Bócz Tamás (TKKI), Bruckner László (NMH SZFI), Janák Katalin (KSH), Szent-Léleky György (NGM)

Tartalom

Korai iskolaelhagyás a magyarországi szakképzésben	4
1. Korai iskolaelhagyás Magyarországon – definíció és statisztikák	4
1.1. A korai iskolaelhagyás definíciója.....	4
1.2. Adatgyűjtés a korai iskolaelhagyásról	5
2. A szakképzésből való lemorzsolódást előidéző, illetve azt megakadályozó tényezők.....	8
2.1. Az oktatási-szakképzési rendszer strukturális jellemzői	8
<i>A tankötelezettség változásai és annak hatása a korai iskolaelhagyásra .....</i>	<i>8</i>
<i>Államilag elismert szakképesítések az iskolarendszeren belül és kívül .....</i>	<i>8</i>
<i>A szakképzési rendszer zsákutcái .....</i>	<i>10</i>
<i>Átjárhatóság a szakképzési rendszeren belül, valamint a szakképzés és általános képzés programjai között.....</i>	<i>11</i>
<i>Szakképzés tanulószereződéssel.....</i>	<i>12</i>
2.2. Munkaerő-piaci és szociálpolitikai tényezők.....	13
2.3. A lemorzsolódáshoz vezető egyéni indokok	14
3. A szakképzési lemorzsolódás csökkentését szolgáló intézkedések....	16
3.1. Az iskolarendszerű szakképzésből való kimaradás megelőzését szolgáló intézkedések	16
3.2. Kompenzációs intézkedések a szakképzésben.....	17
4. Következtetések	18
Felhasznált irodalom:	20
Függelék.....	22
ReferNet article: Early leaving from vocational education and training ...	22
Guidelines.....	22

KORAI ISKOLAEELHAGYÁS A MAGYARORSZÁGI SZAKKÉPZÉSBEN¹

1. KORAI ISKOLAEELHAGYÁS MAGYARORSZÁGON – DEFINÍCIÓ ÉS STATISZTIKÁK

1.1. A korai iskolaelhagyás definíciója

A korai iskolaelhagyás terminus uniós közvetítéssel került be a magyar szakmai köztudatba a kétezres évek elején, és definícióként is az uniós definíciót használjuk. Az Eurostat által használt, nálunk is meghonosodott definíció alapján a 18-24 éves korosztályokon belül a legfeljebb ISCED 2-es szintű, vagy rövid 3C szintű végzettséggel rendelkezők közül azokat nevezzük korai iskolaelhagyóknak, akik a Munkaerő Felmérést² (MEF, *Labour Force Survey*) megelőző 4 hétben nem vettek részt semmilyen oktatásban vagy képzésben. A mutató elsősorban nemzetközi összehasonlításra szolgál, nem annyira a lemorzsolódást, inkább az ún. „leszakadást” tükrözi, amelynek azonban a legtöbb esetben a lemorzsolódás az egyik meghatározóan fontos előzménye.

A korai iskolaelhagyás mutatója Magyarországon 2010-ig lassú ütemben csökkent 10,5%-ra, az elmúlt két évben azonban ismét növekedett. A 2012. évi országos adatok alapján a leszakadók aránya továbbra is alacsonyabb a nők esetében (10,7%), mint a férfiaknál (12,2%), de a nemek közötti különbségek kismértékben csökkentek. A régiók szerinti számottevő eltérések változatlanul fennállnak: a legkedvezőbb a korai iskolaelhagyók aránya Közép-Magyarországon (8,5%), Nyugat-Dunántúlon az országos átlaggal majdnem megegyező (11,4%-os) a mutató. Tovább romlott Észak-Alföld és Észak-Magyarország helyzete, előbbi aránya 5, utóbbi 4 százalékponttal volt magasabb a 11,5%-os országos átlagnál.

A lemorzsolódás fogalma évtizedeken keresztül központi szerepet töltött be az oktatásszociológiai és a hivatalos oktatásügyi szakirodalomban. Ugyanakkor a fogalom nem tekinthető egzakt terminusnak, hiszen jelentése kontextustól és egyedi használatától függően változik. Jelenthet egy – iskolarendszerű vagy egyéb – képzési programról való kimaradást, évismétlésre bukást, egy alacsonyabb értékű/presztízsű, vagy egy azonos értékű, de éavesztéssel elvégzett programra való váltást, egy adott intézményből való kimaradást, vagy az iskolarendszertől való, középfokú végzettség nélküli kimaradást.

---

¹ A cikk a CEDEFOP számára készült a ReferNet hálózat 2013-as programja keretében. Tartalma a CEDEFOP által megadott, a cikk végén, mellékletben közölt útmutató témáinak kifejtéséből épül fel a kért tagolás szerint. A magyar nyelvű változat a külföldi olvasók számára készült írás kis mértékben adaptált változata.

² A hazánkban a KSH által végzett MEF módszertanáról lásd:

http://www.ksh.hu/docs/szolgaltatasok/sajtoszoba/sajtokozlemenyek_tajekoztatok_2012/mef.pps#13

1.2. Adatgyűjtés a korai iskolaelhagyásról

Mint ahogy a lemorzsolódás nem egyöntetűen értelmezett fogalom, azaz nem „terminus technicus” Magyarországon, ezért konkrétan erre irányuló adatgyűjtés nem folyhat. Ugyanakkor a rendelkezésre álló statisztikai adatokból számíthatók olyan mutatók, amelyek bizonyos definíció szerinti lemorzsolódást becsülnek, és felmérésekben is gyakran számítanak valamilyen – a célra konkrétan definiált – lemorzsolódási rátát.

2005 óta működik Magyarországon egy indikátor munkacsoport, amely egyebek mellett a lemorzsolódásra is próbál új, pontos mutatót kifejleszteni. Ebben az adatkérésben már megjelenik az egyéni oktatási azonosító is. Az adatszolgáltatás azonban egyelőre mennyiségi és minőségi értelemben sem teszi lehetővé, hogy az új indikátor értékeit nyilvánosságra hozzák. A lemorzsolódás mérése a KIR átalakítása kapcsán ismét szakértői diskurzus tárgya lett.

A közoktatási intézményekben évenként, október elején gyűjtött statisztikai adatok bizonyos becsléseket megengednek. Évtizedek óta használatban van egy olyan lemorzsolódási mutató, amely a végzetek számát a program hosszának megfelelő idővel korábbi időpont kezdő évfolyamához viszonyítja, tehát pl. egy 4 éves szakközépiskolai program esetén a 2010-es végzetek arányát a 2006-os induló létszámhoz. Ez bizonyos programokra elég jó becslést ad, másokra sokkal pontatlanabbat. Egyes programoknál ugyanis kicsi, másoknál nagy a ki- és beáramlás, amely a KIR adatai alapján csak korlátozottan becsülhető. Sok lehet a programváltás, az évisméltés, a betegség vagy külföldi tartózkodás, vagy a családi és magánéleti események miatti abbahagyás és újrakezdés.

A szakképzési programok hossza változó. A felső középfokú továbbhaladás az elmúlt másfél évtizedben nagyon rugalmasan alakult, sok döntést igazgatói hatáskörben hoztak meg. Nagyon sok diák, egyes szakmáknál akár 10-20%, a szakmák belépési követelményének függvényében a 9. évfolyam után, esetleg azt sikeresen nem is teljesítve – ha betöltötte a 16. életévét – a 11. (első szakképző) évfolyamon folytatta tanulmányait (kihagyva a 10. évfolyamot is jogosult volt elkezdeni a szakképzést). Az pedig, hogy mondjuk egy a szakiskola 9. évfolyamát sikeresen befejező diákot utána a középiskola 9. vagy 10. évfolyamára iskoláznak be, ha programot akar váltani, igazgatói hatáskörben dőlt el. Évente ezres nagyságrendű váltást mutatnak a statisztikák ebben a körben is.

A statisztikai adatgyűjtés lehetővé teszi, hogy ne csak a kezdő és „N” évvel későbbi végzős évfolyam létszámát vesse össze, de a kezdő évfolyam létszámából levonja az évisméltókat (újrakezdőket), így pontosabb a becslés. Ezzel a számítási móddal az alábbi, jó tájékoztatást nyújtó lemorzsolódási értékeket kapjuk a középfokú programokban:

1. Táblázat: Lemorzsolódási ráta a középfokú programokban

Megnevezés		Lemorzolódási ráta, %	
Általános képzés	Felzárkóztató oktatási programok	n.a.	
	Szakiskola 9-10. évfolyam általános képzése	31	
	Speciális szakiskola	14	
	Szakközépiskola	19	
	Gimnázium 9-12/13. évfolyam	11	
	Összesen	18	
Szakképzés	Szakiskola	szakképző évfolyamok (9-13. évfolyam) (3CV)	n.a.
		érettségít igénylő nem felsőfokú OKJ szakképzés (4CV)	31
	Speciális szakiskola	alapfokú iskolai végzettség nélküli szakképesítések (2C)	n.a.
		alapfokú vagy 10. évfolyamos végzettséget igénylő szakképesítéssel (3C)	45
	Szakközépiskola	érettségít igénylő nem felsőfokú OKJ szakképzés (4CV)	16
		érettségít igénylő felsőfokú OKJ szakképzés (5B)	45
	Összesen	27	
Általános képzés és szakképzés együtt	Szakiskola	29	
	Speciális szakiskola	50	
	Szakközépiskola	19	
	Gimnázium 9-12/13. évfolyam	11	
	Összesen	19	

Forrás: EMMI adatközlés

A kapott értékeket inkább csak tájékoztató jellegűnek tekinthetjük az adatgyűjtés és a számítás módja, valamint a reálfolyamatok rugalmassága miatt. A három nagy felső középfokú programtípus – szakiskola, szakközépiskola, gimnázium – esetében ezek a becslések nagyjából azonosak a felmérések során kapott lemorzolódási mutatókkal. A szakmai közbeszédben például a szakiskolai lemorzolódást elfogadottan 30%-ra teszik, azt értve ez alatt, hogy aki 9. évfolyamon szakiskolába iratkozik, azoknak 30%-a nem szerez képesítést az iskolarendszerben. A lemorzolódási mutató kiemelkedően magas a roma kisebbséghez tartozó fiatalok körében, akiknek csupán 22%-a fejezi be felső középfokú tanulmányait (A Tanács ajánlása, 2013).

A középiskolai lemorzolódási mutatók azt jelzik, hogy az adott programot mennyien nem végzik el, de a középiskolákból lemorzolódók jelentős hányada az iskolarendszerben – általában szakiskolában – később végzettséget szerez, így nem lesz korai iskolaelhagyó. Az iskolarendszert középfokú végzettség nélkül elhagyók egy része – akár már 24 éves koruk előtt – a felnőttoktatási és -képzési rendszerben jut középfokú végzettséghez. Ennek arányát és életkori megoszlását, így a korai iskolaelhagyás csökkentéséhez való hozzájárulását nem ismerjük.

Igazán pontos lemorzolódási adatot – tetszés szerinti lemorzolódási definícióra – a tanulmányi út egyéni követése által nyerhetnénk. Az egyéni oktatási azonosító révén

ennek egy elemi előfeltétele már adott, de nincs információnk arról, hogy egy ilyen követés megvalósítása tervben lenne.

A sok oktatásszociológiai kutatás közül³, amely kitért a lemorzsolódásra is, ki kell emelni a 2006-ban indult életpálya-felvételeket (Kertesi-Kézdi, 2010), amelyek egy 10000 fős induló mintán, a lemorzsolódásra kiemelten fókuszálva évenként követték a fiatalok iskolai pályáját. Ez alapján a 2006 őszén 9. évfolyamra beiratkozók közül három és fél évvel később a szakiskolások 53%-a, a szakközépiskolások közül 66%, a gimnazisták közül 84% volt 12. évfolyamos, a többiek programot váltottak, évet ismételték vagy már kihullottak az iskolarendszerekből. Ugyanakkor tényleges lemorzsolódó, tehát semmilyen oktatásban részt nem vevő volt a szakiskolások 19%-a, a gimnazistáknak és szakközépiskolásoknak pedig mindössze 1-1%-a, egy-egy korosztálynak együttesen csak mintegy 7%-a. A többiek mintegy fele évismétlő, a másik fele pedig valamilyen más – nappali, esti vagy levelező – oktatási programban tanult.

1998-tól, több mint egy évtizeden át, 2011-ig folyt adatgyűjtés a minisztérium szakképzésért felelős háttérintézetében a szakiskolai tanulók eredményességéről és kudarcmutatóiról (Kerékgyártó – André, 2010). Az önkéntes adatszolgáltatásban a kezdetekben a szakiskolák 70-75%-a, a végén már csak 55-60%-a vett részt, de az adatok hiteles képet adnak a tanulói mozgásokról, a bukási és lemorzsolódási arányokról a szakiskolai, a speciális szakiskolai és a felzárkóztató programokban.

---

³ Babusik (2003), Fehérvári (2008), Kerékgyártó – André (2010), Kertesi – Kézdi (2010), Liskó (2006, 2008), Mártonfi (2004, 2008, 2011)

2. A SZAKKÉPZÉSBŐL VALÓ LEMORZSOLÓDÁST ELŐIDÉZŐ, ILLETVE AZT MEGAKADÁLYOZÓ TÉNYEZŐK

2.1. Az oktatási-szakképzési rendszer strukturális jellemzői

A tankötelezettség változásai és annak hatása a korai iskolaelhagyásra

A közoktatási törvény 1996-os módosítása a tankötelezettséget 16-ról 18 évre emelte, de a megemelt korhatár először csak az 1998-ban iskolába lépőket érintette, azaz gyakorlatilag 2009-2010-től lépett életbe. 2009-2011 között a minisztérium háttérintézetében kutatás folyt a megemelt tankötelezettségről (Mártonfi, 2011), amely az érintettekkel készült interjúk alapján jelezte, hogy az intézkedés egy jelentős – meghatározhatatlan nagyságrendű – fiatal, köztük sok roma fiatal az iskolában tudott tartani, ugyanakkor ezek csak egy kisebb részének az érdemi fejlesztését tudta elérni, és növelte az iskolák terheit, működési zavarokat okozott. Ezeknek a kezelésére a központi oktatáspolitikai nem fordított figyelmet, a helyi erőforrások pedig csak kevés helyen voltak elegendőek a probléma érdemi kezelésére. Statisztikai adatok akkor még nem lehettek arról, hogy a tankötelezettség emelése az adott korosztályok iskolázásában mekkora változást okozott.

2011 márciusának elején az új kormány bejelentette, hogy a tankötelezettséget 15 éves korra kívánják csökkenteni, hogy a fiatalok választhassanak: tanulni vagy dolgozni akarnak. Végül a 2011 decemberében elfogadott új köznevelési törvény 16 éves korra csökkentette a tankötelezettséget, amely intézkedés 2013-tól lépett életbe⁴. Arról egyelőre csak feltételezések lehetnek, hogy ez hogyan hat majd a lemorzsolódásra, de valószínűleg „növelheti az iskolát középfokú végzettség nélkül elhagyó fiatalok számát” (A Tanács ajánlása, 2013). Itt különösen nehéz bármilyen előzetes becslést adni akkor, amikor egyidejűleg a korábban nagyjából felerészben 4, illetve 5 éves szakiskolai képzést egységesen 3 évesre csökkentette az új törvény. Így a fiatalok a korábbi 18-19 helyett legkorábban már 17 évesen szerezhetnek szakmunkás-bizonyítványt. A két intézkedés kölcsönhatása fontos kutatási kérdés kell legyen a következő években.

Államilag elismert szakképesítések az iskolarendszeren belül és kívül

Aki államilag elismert szakképesítést akar szerezni, annak erre mind iskolarendszerben, mind felnőttképzésben széles körben van lehetősége. Az első szakképesítés megszerzése az iskolarendszerben ingyenes, és a regisztrált állásukeresők munkaerőpiaci képzése és szakképzése is – részben vagy egészében – államilag támogatott. A támogatás forrásai az ESZA vagy a Nemzeti Foglalkoztatási Alap (NFA). A támogatott/ingyenes képzéseknél a tanuló egyén nem választhat szabadon a szakmák közül. Iskolarendszerben a korábbi teljesítménytől erősen függ,

---

⁴ A korábbi szabályozás szerint a tankötelezettség annak a tanévnek a végéig tartott, amelyben a diák betölti 18. életévét. Jelenleg a 16. életév betöltésének másnapján megszűnik a fiatal tankötelezettsége, így az új törvény átlagosan 2,5 évvel korábban lehetővé teszi a fiataloknak, hogy kilépjenek, illetve az intézményeknek, hogy a diákokat eltávolítsák az oktatási rendszerből.

hogy kit milyen szakmára vesznek fel. Akit felvesznek kőművesnek, nem biztos, hogy felvételt nyerne a szakács szakmára, amely jóval népszerűbb. A felnőttképzésben a helyi képzési kínálat és a munkaerőpiac igényei, illetve helyi hatósági döntések korlátozzák a választást, de bizonyos választási lehetőség rendszerint van. A regisztrált álláskereső a hatályos foglalkoztatási törvény szerint olyan munkaerőpiaci képzésre is kérheti a képzési támogatást, amely nem szerepel a munkaügyi központ által támogatott képzési listában, azonban fel tud mutatni olyan munkaadót, aki az így megszerezhető végzettséggel alkalmazni tudja. A munkaügyi központok képzési tevékenységében előnyt élveznek a szakképzetlenek. A felnőttképzésben a lemorzsolódás alacsony. A képzésbe beiratkozottak 91%-a fejezi be a képzést, a vizsgára jelentkezettek 95%-a tesz sikeres vizsgát (Szakmai..., 2011).

Rész-szakképesítéseket Magyarországon a 2006-ban kiadott Országos Képzési Jegyzék (OKJ) vezetett be először. Rész-szakképesítést három módon lehet szerezni.

1. Speciális szakiskolában, ahova szakértői bizottsági döntést követően iskolázzák be a speciális nevelési igényű fiatalokat;
2. Szakiskolában, amely rész-szakképesítésre ugyan nem indíthat programot, de ha a szakmunkásvizsgán a fiatal nem vizsgázik sikeresen minden modulból, azonban a rész-szakképesítéshez szükséges modulokat megítélik a vizsgán, úgy rész-szakképesítés megszerzését igazoló bizonyítványt állítanak ki számára;
3. Felnőttképzésben, ahol a felnőttképzők jogosultak tanfolyami programot is indítani. A kiadott rész-szakképesítések háromnegyedét a felnőttképzésben adják ki.

Az alábbi táblázatban felhívánk még a figyelmet arra az adatsorra, mely szerint a speciális szakiskolák is mind nagyobb arányban adnak ki teljes szakmunkás bizonyítványt.

2. Táblázat: Kiadott rész-szakképesítések és szakmunkás képesítések száma

	2010		2011		2012	
	alap szakkép.	rész-szakkép.	alap szakkép.	rész-szakkép.	alap szakkép.	rész-szakkép.
speciális szakiskola	455	1241	1600	1217	2926	1150
Szakiskola	6080	5737	14025	5715	21871	6169
felnőttképzés	17694	33700	16616	20526	17646	19050

Forrás: NMH SZFI adatközlés

A szakképzési rendszer zsákutcai

A szakképzési rendszer zsákutcásságát két módon lehet értelmezni. Meg kell különböztetni azt, amikor valaki olyan bizonyítványt kap, amivel nincs jogosultsága további tanulmányokat folytatni bizonyos programokban, illetve azt, amikor valakinek másokkal összehasonlítva minimális esélye van továbbtanulásra. Az előbbi esetet évtizedekkel ezelőtt kiküszöbölte a rendszer, fiatalok és felnőttek számára mindvégig kínálnak korrekciós utakat, amelyek magasabb végzettség megszerzéséhez vezetnek, a szabályozás változásától függően hol hosszabb, hogy rövidebb idő alatt. Így például szakmunkás végzettséggel további két év alatt érettségit lehet szerezni, amelyet posztszekunder vagy felsőfokú tanulmányok követhetnek, de szakmunkás-bizonyítvánnyal és 5 éves szakmai gyakorlattal az adott terület technikusképzésébe is be lehet kapcsolódni a 2011-ben elfogadott új törvény szerint, akár érettségi megszerzése nélkül is.

A zsákutcásságnak azon értelmezése alapján, amely a továbbtanulási esélyek érvényesülését illeti, más a helyzet. A felső középfokú (ISCED 3) oktatásban a kilencvenes évek második felében olyan szerkezeti és tartalmi változások történtek, amelyek közelítették a két középiskolai (gimnáziumi és szakközépiskolai), valamint a két szakképzési (szakközépiskolai és szakiskolai) ág tartalmi követelményeit. Az elmúlt 6-8 évben ezzel ellentétes tendencia érvényesült, amelyet a 2011 végén elfogadott törvények tovább erősítettek. A három középfokú program tartalmilag egyre jobban elválik egymástól, egyre markánsabb hierarchiát formál, egyúttal jobban lehatárolja a továbbvezető pályautakat. A PISA vizsgálatok alapján (PISA, 2010) Magyarországon majdnem minden résztvevő országnál jobban függ a teljesítmény a családi háttértől, illetve az iskolától: a magyar oktatási rendszer nemzetközi összehasonlításban kiemelkedően szelektív és szegregáló.

A változásokat jól jelzi a szakiskolai struktúra most folyó átalakulása, amely a korábbi 2+2/3, tehát összességében felerészben 4, felerészben 5 év alatt teljesíthető programok helyett 2013-tól egységesen 3 éves programot vezetett be. A képzési idő csökkentése alapvetően a kulcskompetenciák fejlesztését érintette hátrányosan. Így a matematikára és anyanyelvi kommunikációra fordítható időkeret a felére, a természettudományoknál harmadára csökkent, az informatika oktatásának órakeretét pedig ebből a programból kiiktatták. Elképzelhető, hogy ez a további – iskolarendszerben, vagy a felnőttképzésben folytatható – tanulmányokban való részvételi esélyeket hátrányosan fogja befolyásolni, hiszen a felnőttkori tanulási aktivitás erősen korrelál az előzetes iskolázottsággal.

A programokból kimaradók számára a lehetőség elvileg adott, hogy a későbbiekben folytassák tanulmányaikat akár (21 éves korig) a nappali, akár (16 éves kortól) a felnőttoktatásban és -képzésben. Tipikusan munkanélküliek számára szervezett képzésekbe kerülnek be előbb vagy utóbb. Amennyiben előképzettségük, felkészültségük nem alkalmas egy szakképzési programba való belépésre, akkor felzárkóztató, a szakképzésbe való belépésre felkészítő programokba kapcsolódhatnak be. Ilyenek az iskolarendszerben és a felnőttképzésben is növekvő

arányban vannak, bár a lemorzsolódók munkaerő-piaci integrációját megcélzó kínálat összességében nem elégséges, és az aktuális forrásokon múlik, esetleges, nem alkot rendszert. A lemorzsolódók előzetes tudásának validálására egyelőre csak igen ritkán adódik valós lehetőség, de enne jogszabályi háttere adott.

Átjárhatóság a szakképzési rendszeren belül, valamint a szakképzés és általános képzés programjai között

A 2012-ig működő rendszer igen rugalmas váltásokat, módosításokat tett lehetővé a középfokú iskolázás során. A középiskolai végzettség nyilvánvaló munkaerő-piaci és társadalmi előnyei miatt például igen sokan próbálkoztak meg középiskolába iratkozni gyenge tanulmányi eredménnyel. A korosztályok létszámcsökkenése szabad kapacitásokat eredményezett a középiskolákban, és mivel az igazgató szerepe – mivel a jogszabály őt nevesítette a döntés meghozatalában, és a kapacitások feltöltésében a helyi fenntartók is érdekelték voltak – jelentős volt abban, hogy kiket vesz fel az iskolába, sokan gyenge eredménnyel is felvételt nyertek. Egy részük – leggyakrabban az első évben – kimaradt a középiskolából, és jellemzően szakiskolában folytatta tanulmányait. A már idézett életpálya-felmérés szerint (Kertesi–Kézdi, 2010) a felső középfokon szakiskolába lépő tanulóknak három évvel később 10,5%-a volt szakközépiskolai és 1%-a gimnáziumi tanuló. Aki szakközépiskolában kezdett, azok 4,1%-a gimnáziumban, 12,2%-a szakiskolában tanult három évvel később. Aki pedig sikeres felvételt nyert egy gimnáziumba, azok 5,2%-a szakközépiskolába, 1,5%-a pedig szakiskolába került a következő években. Nem elhanyagolható – a három programban rendre 1,4%, 3,6% és 0,4% - a valamilyen esti vagy levelező programba átiratkozók aránya sem.

A szakképzés közben a szakmaváltás legfeljebb csak szakmacsoporton belül volt lehetséges a képzés első felében, de viszonylag ritka esemény a középfokú programváltáshoz képest. Erről adatokkal nem rendelkezünk. Szakmaváltásra igen gyakran csak az első szakmai végzettség megszerzése után kerül sor, sokszor még az iskolarendszerben, de jellemzően a felnőttképzésben. Iskolarendszerben 2000-2005 között a második szakma megszerzése is ingyenes volt, azt követően csak a szociálisan hátrányos helyzetű és speciális nevelési igényű fiatalok számára maradt ingyenes. A 2011-es törvénymódosítások ezeket az ingyenességeket is megszüntették. 2008-ban iskolarendszerben még több mint 3 ezer fő szerzett második szakképesítést, ebből 2751 nappali rendszerű oktatásban, 2009-2012 között már csak ezer és kétezer között⁵. Ugyanakkor a felnőttképzésben tömegesen szereznek második, vagy akár harmadik szakképesítést, a munkanélküliek magától értetődően ingyenesen.

A jelenlegi szakpolitika túlzottnak tartja a döntések későbbi módosítási lehetőségét, amely a hosszabb képzési utak miatt többletkiadást, bizonyos szemlélet szerint veszteséget okoz (Konceptió, 2011). Ezért a cél az általános iskola 7-8. évfolyamán az iskolai pályaorientációs tevékenység megerősítése, különösen a hátrányos

---

⁵ EMMI adatközlés

helyzetű tanulók és családjaik számára, és ezáltal olyan döntések segítése, amelyeket később a remények szerint kisebb arányban kell majd módosítani. Egyúttal csökkenteni szándékoznak a középiskolai, különösen a gimnáziumi keretszámokat, és növelni a szakiskolába felvettek számát, hogy a lemorzsolódási arányt csökkentsék. A programok közötti váltásra a tervek szerint a korábbinál szűkebb lehetőség lesz.

Szakképzés tanulószerezéssel

Alapvetően a diák felelőssége, hogy gyakorlati helyet szerezzen magának, de Magyarországon a szakképzés megkezdésének / folytatásának nem előfeltétele, hogy valaki külső gyakorlati hellyel rendelkezzen. Ha szükséges, az iskola biztosíthatja a gyakorlati képzést. Az esetek nagy többségében az első év után (15 éves korban) kerül sor tanulószerezésre az új rendszerben (2013-ig ez tipikusan 17, ritkábban 16 éves korban történt). Egy 2012-es törvénymódosítás alapján bizonyos feltételek teljesülése esetén mód van az első szakképzési évfolyamon (14 éves kortól) tanulószerezést kötni, de ilyenkor tanulószerezés csak a vállalat tanműhelyében folyhat.

A gyakorlati hely megszerzésében a diáknak segít az iskola. Egy 2010-es, végzős szakiskolások körében végzett felmérés szerint (Kurucz, 2013) a diákok 26%-a maga szerezte a gyakorlati helyet, további 24%-nak a család, rokonok vagy ismerősök, és mintegy 45%-ban az iskola. Előfordul, hogy a gyakorlati helyet az ezek akkreditációjával és a tanulószerezés nyilvántartásával foglalkozó Magyar Kereskedelmi és Iparkamara (MKIK) biztosította a diáknak, de csak az esetek 1,6%-ában.

A gyakorlati helyek szerzése térségenként változóan nehéz feladat elé állítja a diákokat és az iskolát. A gazdasági helyzeten kívül a képzés koncentrációján is erősen múlik a sikeresség: ha pl. egy kisvárosban egy szakmában nagy volumenű képzés folyik, akkor problémás lehet mindenkinek gyakorlati helyet szerezni vállalkozóknál. A több mint egy évtizede folyamatosan visszaszoruló iskolai gyakorlati képzés egyre inkább puffer feladatot is ellát, garantálja a gyakorlati képzést akkor is, ha nem sikerül vállalati képzőhelyet találni. A gyakorlati hely megtalálásának nehézsége természetesen szakmafüggő is. A bolti eladók nagyon nagy arányban maguk tudnak találni gyakorlati helyet, míg pl. a szabókat általában az iskola közvetíti ki a vállalkozásokhoz, rendszerint ottani tanműhelybe. (Kurucz, 2013).

Arról nincs információja az akkreditációt és nyilvántartást végző, és tagságának szolgáltatásokat nyújtó MKIK-nak sem, hogy mely szakmákban nehezebb vagy könnyebb biztosítani vállalati gyakorlati helyet. Ez nyilvánvalóan azon is múlik, hogy mennyire éri meg tanulóképzéssel foglalkozni. Két éve már szakmánkénti gyakorlati képzés finanszírozási normatívák vannak, amelyek között több mint kétszeres eltérés is lehet. Jelenleg a képzési költségek mintegy háromnegyedét tudják elszámolni a vállalkozók (Tanulószerezéses...), ami az éves 440 ezer forintos normatívával számolva azt jelenti, hogy éves szinten átlagosan 145 ezer Ft (kb. 500 EUR) költség merül fel egy tanulóra vetítve, amelyet a tanuló munkája ellentételez(het). Hogy

milyen értéket termel vagy milyen munkaerő-szükségletet vált ki a tanuló, ezen múlik a képzésen elszenvedett veszteség vagy az elnyert profit. Összehasonlításként: Németországban 2007-ben átlagosan 15.287 EUR volt egy tanuló bruttó, és 3600 EUR a nettó képzési költsége (Wölfer, 2010).

Fontos megjegyezni, hogy a tanulószerveződések száma a válság idején is folyamatosan nőtt.⁶ Ennek az is az oka, hogy Magyarországon a gyakorlati helyek kínálata kevésbé jelzi a tényleges munkaerő-keresletet, hiszen a továbbfoglalkozás aránya csak nagyjából 20% körül van (szemben a németországi 61%-kal⁷). Ugyanakkor a gyakorlati helyek 20%-át kifejezetten gyakorlati képzéssel foglalkozó vállalkozások, a GYOSZE⁸ tagszervezetei kínálják, akik maguk számára egyáltalán nem képeznek munkaerőt, de sok más vállalkozóknál is számít az anyagi megtérülés gyakorlati képző hely kínálatánál.

A megkezdett tanulószerveződést a fiatalok 85%-a fejezte be sikeresen a 2011/12-es tanévben⁹. Szakmankénti eltérésekről nem tart nyilván adatot a kamara. A szakiskolából lemorzsolódó diákok a régi rendszerben mindenesetre tipikusan a program elején, az általánosan képző szakaszban morzsolódtak le.

2.2. Munkaerő-piaci és szociálpolitikai tényezők

Közgazdász kutatók nagy, longitudinális adatbázisok elemzésével kimutatták, hogy Magyarországon a magasabb iskolai végzettség bérhozadéka magas, a szakképzettség bérhozadéka azonban viszonylag alacsony (Kézdi – Köllő – Varga, 2008). Tehát a szakmunkás végzettségűek keresete nem haladja meg jelentősen a szakmával nem rendelkező foglalkoztatottakét. Ugyanakkor a szakmunkás végzettségűek foglalkoztatási biztonsága sokkal jobb. Munkanélküliségi rátájuk sokkal alacsonyabb, mint az alacsony iskolázottságúaké minden korosztályban. A fiataloknál kiemelkedő az esélykülönbség a munkaerőpiacra jutás tekintetében. A 20-29 évesek között az általános iskolát sem végzetek munkanélküliségi rátája 51,5% volt 2010-ben, az általános iskolát végzettké 36,8%, míg szakmunkás végzettséggel „csak” 20,3%, középiskolai végzettséggel 15% körül, diplomával nagyjából 10% (A fiatalok..., 2011). Valamennyi iskolai végzettségnél romlott a mutató az elmúlt néhány évben, legnagyobb mértékben a szakképzettséggel nem rendelkezőknél.

A szabályozás különbséget tesz a minimálbér mértékében is. Az ún. szakmunkás minimálbér (garantált bérminimum) 114.000 forint 2013-ban, míg a szakképzettséggel nem rendelkezők minimálbére csak 98.000 forint.

A rész-szakképesítések munkaerő-piaci hasznosulásáról nincsenek hozzáférhető információk. Mivel a rész-szakképesítések nagy részét munkaerő-piaci képzést követően szerzik meg munkanélküliek, és az ő képzést követő foglalkoztatási

---

⁶ MKIK adatközlés

⁷ Wölfer, 2010.

⁸ Gyakorlati Oktató Szervezetek Egyesülete

⁹ MKIK adatközlés

helyzetüket 180 nappal a képzés után monitorozni kell, így várható, hogy hamarosan lesz nyilvános információ elhelyezkedési arányukról. A rész-szakképesítések 2006-os OKJ-ben való megjelenése óta több mint százezeren szereztek rész-szakképesítést, az ezekre történő felkészítések összességében néhányszor tízmilliárdos kiadást jelentettek, de ennek a kiadásnak a hasznosulása jelenleg nem megbecsülhető.

A fiatal szakmunkások csekély bérelőnyét és nagyobb foglalkoztatási biztonságát jelzi az a 2010-es felmérés is végzős szakmunkástanulók körében, amely bérvárakozásai mellett arra is rákérdezett, hogy ha végzettség nélkül hagyták volna el az iskolát, akkor milyen eséllyel jutottak volna munkához, és milyen bérre számíthattak volna (Mártonfi, 2013). Ezek szerint a végzős szakmunkások mintegy háromötöde gondolta úgy, hogy szakmájában bejelentett munkahelyen el tud helyezkedni végzés után, ha akar, míg végzettség nélkül csak egyötödük, és további egyötöd esetleg feketén. Ugyanakkor mind végzettséggel, mind végzettség nélkül csak a minimálbérnél alig magasabb fizetést tartottak reálisnak a fiatalok.

A 2010-ben hatalomra került új kormány jelentősen átalakította a (minimál)bérek, munkanélküliek számára folyósítható támogatások és szociális juttatások közötti arányokat, így próbálva motiválni a segélyen élőket hogy a munkaerőpiacra lépjenek. A munkaerőpiacra lépést körükben a korábbiakkal ellentétben már jellemzően a piaci munkakinálat szűkössége akadályozza úgy a fiatalok, mint az idősebbek esetében.

A szakiskolába járó, igen nagy arányban szegény családokban élő fiataloknál a családi jövedelemben sokszor érdemi szerepet kap a tanulószerveződés esetén kapott havi juttatás, az esetleges – az ún. hiányszakmák tanulása esetén járó – ösztöndíj és egyéb (pl. városi vagy vállalati) ösztöndíjak, vagy pályázható támogatások (pl. az ún. "Út a szakmához", program, amely hiányszakmák tanulása esetén csekély anyagi támogatáson túl mentorálást is tartalmaz). Ezen juttatások, amelyek együttesen ritkán még a minimálbért is elérhetik, érdekeltséget teremtenek a képzési programok eredményes befejezéséhez. Arról, hogy ezek a támogatások hogyan funkcionálnak, egyelőre nincs empirikus információ.

2.3. A lemorzsolódáshoz vezető egyéni indokok

Az iskolai programokból való kimaradás okairól szociológiai felmérésekből értesülhetünk (Fehérvári, 2008, Mártonfi, 2013). A felmérések a „valós okokat” kevésbé, de azt tudják mérni, hogy az igazgatók mely tényezőket tartják a lemorzsolódás legfőbb okainak. Ezek sorrendben (Fehérvári, 2008):

1. A tanulók gyenge tanulási motivációja
2. A sok hiányzás
3. A tanulók gyenge felkészültsége
4. A tanulók gyenge képességei
5. A tanulók rossz szociális háttere
6. Magatartási problémák
7. A tanárok nem megfelelő módszertani felkészültsége
8. A tanárok nem megfelelő motivációja

9. A tanárok nem megfelelő szakmai felkészültsége

Ugyanakkor a kvalitatív módszerrel végzett vizsgálatok hangsúlyozzák, hogy bár a lemorzsolódás kifejezés egy egyszeri eseményre utal, az kifejezetten folyamat jellegű, és bár a történetek tipizálhatók, minden lemorzsolódási történet egyedi, és egyedi beavatkozást is igényel(t volna). A fenti és további tényezők nagyon gyakran együtt, egymást felerősítve viszik egy olyan pályára a fiatal, amely a program, esetleg az iskola otthagadásához vezet.

Két konkrét jelző eszközt viszont könnyű azonosítani, amely a közelgő lemorzsolódás veszélyére figyelmeztet. Az egyik közismert, az igazolatlan hiányzás mértéke. Ez korán figyelmezteti az iskolát és a szakembereket, hogy beavatkozás nélkül nagy eséllyel kimarad a diák. Az igazolatlan hiányzás mögötti okok azonban sokfélék lehetnek, maga a hiányzás csak tünet. A másik figyelmeztető mutató az általános iskolai évisméltés. Egy korábban végzett első éves és egy 2010-es végzős szakiskolás populáció körében végzett felmérés eredményeinek összehasonlításával (Mártonfi, 2013) arra a következtetésre juthatunk, hogy aki általános iskolában évisméltésre bukott, az a tankötelezettség miatt még általában beiratkozik ugyan a szakiskolába, de legalább 70%-os eséllyel nem jut el a szakmunkásvizsgáig.

3. A SZAKKÉPZÉSI LEMORZSOLÓDÁS CSÖKKENTÉSÉT SZOLGÁLÓ INTÉZKEDÉSEK

3.1. Az iskolarendszerű szakképzésből való kimaradás megelőzését szolgáló intézkedések

A szakképzésben tanulók lemorzsolódási esélyének csökkentésére is irányuló jogszabályok és intézkedések mindig is részét képezték a szakpolitikának, ugyanakkor ez soha nem volt a szakpolitikai figyelem középpontjában, és a megelőzés és a problémakezelés sikeressége korábban mindig is nagymértékben a helyi szereplőkön múltott. Az állam szerepe ebben a kérdésben is megnőtt, különösen a 2012-ig önkormányzati fenntartásban lévő szakképző intézmények állami átvétele óta.

A gyakorlati képzéshez kötött és egyéb juttatások miatt a szakiskolai képzésben különösen jelentős anyagi érdekeltség fűződik a rendszeres iskolalátogatáshoz. Családi pótlékra is elvileg csak akkor jogosult a szülő, ha gyermeke iskolába jár, de ez a kapcsolat a valóságban csak korlátozottan érvényesül. Próbálkoztak a szülők anyagi büntetésével is, ha tanköteles korú gyermeke nem járt iskolába, de ez az eszköz is kevésbé működött. Az iskolakerülés nagyon gyakran ugyanis a legszegényebb rétegeket érinti, ahol a pénzügyi szankcióknak nincs igazán tere (Mártonfi, 2011).

A hiányszakmákat tanulók esetében adható szakiskolai ösztöndíj is csak rendszeres iskolalátogatás esetén jár, már két nap igazolatlan mulasztás után felfüggesztik a folyósítását, mértéke pedig a tanulmányi eredménytől is függ. Egyelőre nincs empirikus tapasztalat arról, hogy ez az eszköz hozzájárul-e a tanulók erőfeszítéseinek növeléséhez, javítja-e tanulási eredményeiket, a szakképzés minőségét.

Pályaorientációs tartalmak mintegy másfél évtizede kerültek a tantervekbe. A pályaorientációs szolgáltatások esetlegesen – valamelyik szereplő kezdeményezésére – érik el a fiatalokat. Ezeknek a lemorzsolódás elleni hatása valószínűleg csekély.

Az elmúlt évtizedben több olyan program is indult (Hermándy-Berencz – Szegedi – Sziklainé, 2013; Köpeczi-Bócz, 2013), amelyek legalább részben a szakképzésben tapasztalt magas lemorzsolódási arány csökkentését is el kívánták érni. A Szakiskolai Fejlesztési Program (SZFP) 2003-2009 között olyan komplex fejlesztéseket tartalmazott – tartalmi fejlesztések, pedagógusképzések, minőségbiztosítás, intézményfejlesztés, egy felzárkóztató program kifejlesztése és indítása –, amelyek elvileg hozzájárulhattak a lemorzsolódás csökkentéséhez a résztvevő 160 szakiskolában. Egyelőre nem történt olyan hatáselemzés (várhatóan 2014-ben kerül rá sor), amely a program ilyen téren való sikerességéről nyújtana információt.

Az Integrációs Pedagógiai Rendszer 2003 óta segíti főleg az általános iskolákat, de részben a szakiskolákat is integrációs, hátránykompenzáló céljaik elérésében. A

célokat támogató integrációs normatíva ugyan negyedére csökkent a közelmúltban, de a program sok iskolában továbbra is folyik.

Az Útravaló, illetve az összevonás óta az Útravaló-Macika program egyik alprogramja az Út a szakmához program, amely 2005 óta működik, és hiányszakmát tanuló diákok és mentor tanárok párban való pályázása révén valósul meg. A résztvevő, igazoltan hátrányos helyzetű diákok a mentortanári segítség mellett ösztöndíjat is kapnak.

Mind az IPR, mind az Útravaló főleg a megelőzést szolgálja. A felzárkóztató programok egy része az általános iskolát el nem végzettek szakképzésbe vezetését kívánja elérni, de pl. a 2008-2011 között 15 intézményben megvalósult Dobbantó program ezen kívül a szakképzésből lemorzsolódókat is fogadta, így megelőző és kompenzáló funkciókat egyaránt ellátott. A felzárkóztató programok a célcsoportnak csak kis hányadát érték el. Ezek megszűntek, utódprogramjuk 2013-tól az erre kijelölt szakiskolákban induló ún. Híd-programok, amelyek a tervek szerint a korábbiaknál jóval nagyobb arányban érik el a célcsoportokat. Ezek a programok általában a szakképzésbe vezetnek majd, ritkán a középiskolába, de rész-szakképesítések biztosításával akár a munkaerőpiacra is.

A tanárképzésbe csak lassan épülnek be olyan modulok, amelyek kifejezetten a hátrányos helyzetű diákok oktatására készítenek fel. A tanár-továbbképzési piacon viszont folyamatosan elérhetőek ilyen tartalmú kurzusok, amelyek iránt növekszik a kereslet.

3.2. Kompenzációs intézkedések a szakképzésben

A szakközépiskolából és gimnáziumból lemorzsolódók tipikusan szakiskolában folytatják tanulmányaikat, ritkábban esti vagy levelező oktatásban az abbahagyott programtípusban. A szakiskolai képzésből lemorzsolódottak intézményes elérése és számukra további reintegrációs programok kínálata egyelőre nem megoldott, egyelőre esetleges. Ők leggyakrabban regisztrált munkanélküliként a munkaügyi kirendeltségeknél juthatnak a későbbiekben pályaaorientációs szolgáltatáshoz és további képzési lehetőségekhez, esetleg munkához. Elvileg 21 éves korig nappali oktatásba is bekapcsolódhatnak, általában minden tanév elején (szeptemberben), esetleg félévkor (februárban), de tipikusan a felnőttképzés keretében kapnak újabb esélyt szakmaszerzésre. Ezek az év bármely szakában indulhatnak. Az iskolarendszerben és a felnőttképzésben szerzett szakképesítések teljesen egyenértékűek, bár informálisan egyes gazdasági szereplők nem azonos értéket tulajdonítanak a különböző rendszerekben / intézményekben megszerzett, jogilag azonos értékű képesítéseknek.

A felnőttképzést megelőző előzetes tudásmérés lassan terjed. Ez egyelőre inkább kivételnek számít az iskolarendszertől lemorzsolódottak célcsoportjánál.

4. KÖVETKEZTETÉSEK

A szakképzésből való lemorzsolódás, illetve a korai iskolaelhagyás arányának a szakképzésbe való integráció révén való csökkentésére rendszer szinten viszonylag kevés hangsúly helyeződött az elmúlt évtizedben, ezeken a területeken inkább a helyi – önkormányzati szakpolitikai, intézményi, támogatott projektben megvalósuló – erőfeszítések domináltak.

A szakiskolai képzés átfogó fejlesztésére állami keretek között, minisztériumi kezdeményezésre 2003-2009 között került sor, ennek eredményességéről, egyebek között a lemorzsolódást csökkentő hatásáról nem állnak rendelkezésre vizsgálatokon alapuló adatok, mindenesetre átütő eredményt bizonyosan nem ért el. A programnak eredetileg 2011-ig tartottak volna, de 2009-ben váratlanul megszüntették. A hivatalos indoklás szerint pénzügyi okokból, de sokak szerint inkább a szakpolitikai irányváltás miatt, amely a rendszerinnovációs kísérlet helyett előnyben részesítette az azóta megvalósult strukturális átalakítást.

Az elmúlt évekre visszatekintve a szakpolitika a lemorzsolódás csökkenését is várta többek között azoktól az intézkedésektől, amelyek egyrészt a szakiskolások gyakorlatát mind nagyobb mértékben a gazdaság szereplőihöz irányították, lehetőleg tanulószerezéssel, másrészt a szakképzés megkezdését, a szakiskolai tartalmak oktatását mind korábbi életkorra helyezték és ezzel párhuzamosan a képzési időt rövidítették. Jelenleg is ez a trend és szakpolitikai gondolkodás érvényesül. Így az egy-egy korosztály egyre növekvő arányát, jelenleg közel egyharmadát középfokon szakiskolában képző rendszerben a szakképzésre 14-17 éves kor között kerül sor, a korábbihoz képest erősen csökkentett általános tartalommal és nagyobb volumenű gyakorlati szakképzéssel, amelyre döntően az iskolán kívül kerül sor. Ettől reméli a szakpolitika, hogy a korábbi iskolai pályafutásában kudarcos tanuló csoportokat a korábbinál magasabb arányban juttatja piacképes középfokú végzettséghez. Minthogy ez az új struktúra csak a 2013-as évtől válik általánossá, így a hozzá fűződő reményekről legkorábban 2016 után lehet csak beszámolni.

A korai iskolaelhagyásnak a szakképzésbe vezető, felzárkóztató képzési utak révén való csökkentésére elsősorban a felzárkóztató programok szolgálnak, amelyek az általános iskolát el nem végzett, vagy azt elvégzett, de a szakképzés megkezdésére még nem felkészült fiatalok szakképzési programba való eljuttatását célozták meg. Ezek az elmúlt évtizedben fontos részévé váltak az oktatási rendszernek, és bár messze nem biztosítottak teljes lefedettséget és elérhetőséget a célcsoport számára, egy-egy korosztálynak 1-2%-át érintették. Eredményességükről adatok ugyan nincsenek, de bizonyos, hogy általuk igen sokan, a programot megkezdők több mint fele legalábbis elkezdett egy szakképző programot. A felzárkóztatókból a szakképzésbe kerülők lemorzsolódásáról, illetve sikeres szakmavégzéséről sem külön statisztikai adatok, sem felmérések nem állnak rendelkezésre.

A felzárkóztató programok utoljára 2012-ben voltak indíthatók, de ezeket 2013-tól kiváltják az ún. Híd-programok, amelyek a korábbiaknál nagyobb lefedettséggel érik el a célcsoportokat. 2013-ban 86 szakiskolát jelöltek ki Híd-programok indítására, amelyek biztosítják a szükséges területi lefedettséget.

Továbbra is kapnak állami finanszírozást azok az országos programok, mint a 7 helyszínen zajló Arany János Kollégiumi Szakiskolai Program, vagy a némi anyagi és mentori támogatással több ezer diákot segítő Út a szakmához program, amelyek valamilyen mértékben bizonyosan hozzájárulnak a korai iskolaelhagyás csökkentéséhez, bár ezen programok hatékonyabb működése nagyobb szakpolitikai figyelem és szakmai-anyagi támogatás esetén még jelentős tartalékokat jelent.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

Babusik Ferenc (2003): Késői kezdés, lemorzsolódás. Cigány fiatalok az általános iskolában, <http://www.delphoi.hu/download-pdf/roma-altisk-3.pdf> (letöltve 2013. június 20-án)

Fehérvári Anikó (szerk.) (2008): Szakképzés és lemorzsolódás, OFI, Budapest.

A fiatalok... (2011): A fiatalok munkaerő-piaci helyzete, KSH, Budapest.

Györgyi Zoltán (szerk.) (2008): Az integráció érdekében, OFI, Budapest.

Hermándy-Berencz Judit – Szegedi Eszter – Sziklainé Lengyel Zsófia (szerk.) (2013): Esélyteremtés szakképzéssel, Budapest, http://oktataskepzes.tka.hu/pages/content/index.php?page_id=1127

Kerékgyártó László – André Lászlóné (2010): A szakiskolai képzés, a szakképzést előkészítő és a felzárkóztató oktatás a monitorozás tükrében, NSZFI, Budapest, https://www.nive.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=44

Kertesi Gábor – Kézdi Gábor (2010): Iskolázatlan szülők gyermekei és roma fiatalok a középiskolákban. In Kolosi Tamás – Tóth István György (szerk.): Társadalmi Riport 2010. TÁRKI, Budapest.

Kézdi Gábor – Köllő János – Varga Júlia (2008): Az érettségit nem adó szakképzés válságtünetei. In Fazekas Károly – Köllő János (szerk.): Munkaerőpiaci tükör 2008. MTA KTI – OFA, Budapest.

Koncepció (2011): Koncepció a szakképzési rendszer átalakítására, a gazdasági igényekkel való összehangolására, NGM, Budapest.

Köpeczi-Bócz, Tamás (2013): Befogadó iskola – esélyteremtés szakképzéssel. In: Pedagógusképzés, 9 (38), 2011/3-4. pp. 243-253.

Kurucz Orsolya (2013): Gyakorlati képzés az iskolában és a gazdaságban. *Új Pedagógia Szemle*, No., 1-2.

Liskó Ilona (2008): Szakképzés és lemorzsolódás. In: Fazekas – Köllő – Varga (szerk.): Zöld könyv a magyar közoktatás megújításáért, Ecostat, Budapest

Liskó Ilona (2006): A hátrányos helyzetű tanulók iskoláztatási esélyei In: *Educatio* 2006/1. <http://oitk.tatk.elte.hu/hu/node/40>

Mártonfi György (szerk.) (2008): Szakiskola és hátránykezelés, Kisebbségkutató Intézet, Budapest.

Mártonfi György (2004): Szakiskolai képzés. Egy felmérés és két tanulmányút tapasztalatai. *Szakképzési Szemle*, No.4., pp. 288-317.

Mártonfi György (szerk.) (2011): A 18 éves korra emelt tankötelezettség teljesülése és (mellék)hatásai, Budapest, OFI

Mártonfi György (2013): A hiányszakmát tanuló végzős szakiskolások körében végzett felmérés néhány tanulsága, *Új Pedagógiai Szemle*, No. 1-2.

PISA (2010): PISA 2009 Results: Overcoming Social Background. Equity in learning opportunities and outcomes, OECD, Paris.

Szakmai ... (2011): Szakmai és nem szakmai képzések, Országos és regionális adatok 2007-2010, NSZFI, Budapest

A Tanács... (2013): A Tanács ajánlása Magyarország 2013. évi nemzeti reformprogramjáról és Magyarország 2012–2016-os időszakra vonatkozó konvergenciaprogramjának tanácsi véleményezéséről, {COM(2013) 367 final}, Brüsszel, 2013. http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nd/swd2013_hungary_hu.pdf

Tanulószerződéses... (2013): Tanulószerződéses foglalkoztatás néhány jellemzője, kézirat, MKIK, Budapest.

Wölfer, Dirk (2010): Duális szakképzés Németországban. Előadás a Commitment konferenciáján, Budapest, 2010. október 20.

ReferNet article: Early leaving from vocational education and training

Guidelines

Article structure

A. Early leaving from education and training in your country: definitions and statistics:

1. Please provide the **definition of early leaving from education and training** used in your country. Is there a distinction between early leaving and drop out? If so, please explain.
2. Please explain if data on **dropping out from VET** are collected; if so, which ones, how and by whom. If available, use statistical data to support your article.

B. Different aspects that may influence the decision to remain in or drop out from VET:

There is a tendency to compare drop-out rates from general education and VET. As external or structural factors may influence the decision to remain or discontinue education and training, in this part we suggest to focus on systems-related features and labour market aspects.

A range of studies identify attainment levels of parents, social situation or migrant background as reasons affecting the decision to leave education and training early/drop out. We therefore suggest to go beyond these individual reasons.

1. Structural characteristics of the education and training/VET system

Please include information on (if applicable):

- how the duration of compulsory education and training may influence the rate of learners dropping out from VET;
- opportunity to acquire a full or partial VET qualification for an occupation/an occupational field that is recognised on the labour market through different programmes (whether at different or the same level) within and outside the VET system;
- dead ends in the VET provision where they still exist (e.g. limitation to further learning); opportunity to get knowledge, skill and competence achieved in formal VET certified when dropping out;
- in what way the education and training system and the availability of places allow trial and error (e.g. conscious risk taking; testing of interests and strengths) and correcting wrong decisions (e.g. mobility within VET and between VET and general education);
- Apprenticeship-type training: please explain:
  - ✓ the responsibility to find a training placement in an enterprise relies on the learner, the school or other organisations (which ones?) and how difficult it may be;

- ✓ the difficulties to find a placement in a company in countries where enterprise-based training starts after a period of school-based training ⁽¹⁰⁾;
- ✓ in what way the cooperation between VET schools/centres and enterprises influences the decision to remain in or discontinue VET;
- availability of training places in VET-schools and/or enterprises; if available provide figures on supply and demand; inform on factor that influence availability or shortages (financial constraints, infrastructure issues; economic cycle; popularity of sectors, availability of places in emerging/new sectors); employer expectations towards entry skills levels, etc. It would be helpful if you could include the following data/information: at what stage of VET young people leave; differences in drop-out rates between sectors/occupational areas.

2. Labour market and social policy issues

Please include information on (if applicable):

- high or low number of occupations that require completion of specific VET programmes;
- labour market rights of young people who have completed VET (e.g. at skilled workers' level) as compared to unskilled workers;
- value of partial qualifications, value of non-formally acquired knowledge, skills and competence;
- labour market and social policies features that may influence the decision to remain in/or leave VET before completion, e.g.:
  - ✓ availability of jobs for young unskilled or semi-skilled workers (partial qualifications);
  - ✓ relative difference in wages of unskilled/semi-skilled/apprentices workers and skilled workers;
  - ✓ relative difference in wages of unskilled workers/semi-skilled workers and social benefits for NEETs (not in employment and not in education or training);
- (changes in) families allowances, scholarships, grants specially related to VET;
- in what way VET, employment, regional development and social policies complement/reinforce each other to help reduce dropping out from VET.

3. Individual reasons that may influence the decision to discontinue VET

Please include information on (if applicable):

- low (previous) performance;
- economic crisis;
- behaviour, conflicts.

C. Measures to reduce drop out from VET:

In this part we suggest to focus on measures used to prevent dropping out from VET and to re-engage learners in VET in your country/region. In both cases these can be manifold.

1. Measures in place to prevent drop out from school-based VET and apprenticeship-type training:

Please include information on (if applicable):

- the actors involved in designing and providing the measures;
- (social) benefits linked to attendance/success in VET;
- awareness raising measures (e.g. information on consequences of early leaving / benefits of completing upper secondary VET);

⁽¹⁰⁾ Enterprise-based training starts in parallel with training in school / training centre e.g. in AT, DE; enterprise-based training starts after a period of school-based training, e.g. in DK, NO.

- career management skills offered (for all learners, specific target groups);
- financial incentives for VET providers (VET schools, enterprises);
- assessing prior learning (in VET schools, enterprises, both) to develop targeted support strategies (early warning strategies);
- comprehensive approach to ensure quality and help learners succeed (in VET schools, enterprises, joint approach);
- guidance and counselling/mentoring/learning and other support available for learners (in VET schools, enterprises, both);
- training to assist learners that need more support is available to teachers, trainers in enterprises or for both together.

2. Remedial measures in place within VET / related to VET

Please include information on (if applicable):

- who reaches out to drop-outs from VET to attract them to remedial measures, how this is done. What happens in case upper secondary education and training is not compulsory or a statutory right;
- the actors involved in designing and providing measures to re-engage young people in VET;
- the differences between these measures and mainstream VET (e.g. type of qualifications: formal qualifications included in the NQF, value on the labour market);
- re-entry opportunities into formal education and training:
  - ✓ at certain points of the school year or at any time of the school year;
  - ✓ through 'second-chance' opportunities within VET and/or 'second-chance' opportunities within adult learning;
  - ✓ through validation of non-formally and informally acquired knowledge, skills and competence.

D. Conclusions

We propose to conclude the article by discussing effectiveness of reforms, policies and measures that have been introduced and/or obstacles to putting them in place.

Please include information on (if applicable):

- structural reforms, policies, measure(s) that have or have not proved successful in reducing early leaving through VET in your country/region (initiators; other actors involved; scope) and why/why not;
- on-going measures that may have been introduced as a consequence of (un)successful previous measures or recent developments;
- issues that hamper implementation of existing policies to reduce dropping out from VET.

Background:

As improving education levels is at the core of **Europe's 2020 strategy** for smart, sustainable and inclusive growth, reducing the share of early leavers to less than 10 % has become one of its headline targets ⁽¹¹⁾. In addition, Member States have been asked to set their own targets ⁽¹²⁾ to reflect their particular situations and devise relevant measures to help reach the overall EU target.

In the context of the Commission's annual growth surveys and the follow-up of national reform programmes, several Member States have also received specific recommendations to tackle the issue ⁽¹³⁾. A series of EU-level policy documents and initiatives support this objective, for instance:

- The **strategic framework for European cooperation in education and training** ('ET 2020') ⁽¹⁴⁾ advocates strengthening preventive approaches, building closer cooperation between general and vocational education sectors and removing barriers for drop-outs to return to education and training.
- The **Council Recommendation on policies to reduce early school leaving** ⁽¹⁵⁾ argues for evidence-based coordinated policies in different sectors and strategies which comprise prevention, intervention and compensation measures. It highlights the need to:
  - ✓ collect information on the main reasons, and
  - ✓ combine early leaving with contextual data, such as socio-economic information to be able to target measures and policies more effectively.
- Within their common priorities for VET set out in the **Bruges Communiqué**, countries agreed to:
  - ✓ maximise the contribution of VET in combating early leaving from education and training;
  - ✓ use monitoring systems to support the participation of 'at-risk' groups in VET; and
  - ✓ raise participation of low-skilled and other 'at-risk' groups in education and training.
- Among its indicators to assess the quality of VET, the **European Quality Assurance Reference Framework for Vocational Education and Training** includes the participation of disadvantaged groups, and the completion/drop-out rate of VET programmes and employment at a certain time after completion of the training ⁽¹⁶⁾.

⁽¹¹⁾ European Commission (2010), Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Communication. COM(2010) 2020 final.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0682:FIN:EN:PDF>

⁽¹²⁾ http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/targets_en.pdf

⁽¹³⁾ The European Commission issues yearly reports on the delivery of the Europe 2020 strategy. They include: policy recommendations or warnings, policy proposals to attain the objectives of the strategy and specific assessment of progress achieved.

http://ec.europa.eu/europe2020/making-it-happen/country-specific-recommendations/index_en.htm.

⁽¹⁴⁾ Council of the European Union (2009). Conclusions on a strategic framework for European cooperation in education and training ('ET 2020') (2009/C 119/02).

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2002:142:0001:0022:EN:PDF>

⁽¹⁵⁾ Council of the European Union (2011b). Recommendation on policies to reduce early school leaving of 28 June 2011 (2011/C 191/01).

<http://eur-ex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:191:0001:0006:EN:PDF>

⁽¹⁶⁾ Council of the European Union and European Parliament (2009). Recommendation on the establishment of a European quality assurance reference framework for vocational education and training of 18 June 2009. (2009/C 155/01).

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:155:0001:0010:EN:PDF>.

To help implement the Council Recommendation, the European Commission established a thematic working group (TWG) on early school leaving ⁽¹⁷⁾. Within this TWG a VET-focused group has been set up to discuss – with Cedefop’s support:

- ✓ how VET and VET-related policies can help to attract to, retain and re-engage young people in upper secondary programmes, and
- ✓ how to decrease drop-outs from VET.

Definitions

For statistical purposes at EU-level / the EU headline target, **early leavers from education and training are defined** as follows:

- % of population aged 18-24 who have attained max. ISCED level 2 and 3c short. In this group it is not possible to distinguish between early leavers from general education and early leavers from VET.

By drop-outs from VET, which is a component of early leavers from education and training,

- Cedefop understands young people who started an upper secondary VET programme but did not successfully complete it.
- a joint Eurydice/Cedefop report on early leaving from education and training to be published in 2014.

⁽¹⁷⁾ http://ec.europa.eu/education/school-education/leaving_en.htm